

The politics of emotion: shame, reputation, and control in the digital age

Abstract

This article examines the transformation from shame to reputation within the invisible emotional architecture of social order. While individuals in classical societies internalized normative order through shame, in late-modern and digital societies social control has shifted toward an externalized logic of visibility and performance structured around reputation. Employing an integrative literature review and conceptual synthesis method, the study offers a multilayered analysis of the role of emotions in the reproduction of social order. Foucault's analysis of disciplinary power, Goffman's dramaturgical interaction theory, Bourdieu's conception of symbolic capital, and Han's theorization of the transparency society constitute the core theoretical foundations of the study. The findings reveal a shift in emotional regulation from internal self-discipline toward an external imperative of visibility, showing that shame and reputation have become two complementary emotions within a new "economy of visibility" in the digital age. The analysis demonstrates that this transformation gives rise to an emotional power model organized around six propositions (P1–P6): the transition from internalized shame to externalized reputation; the translation of micro-performances into macro-level legitimacy; the metricization of moral judgment; the reciprocal production of shame and reputation; the economization of reputation; and the emergence of emotional fatigue driven by constant visibility pressures. This process materializes in contemporary practices such as social credit systems, digital shaming, and algorithmic invisibility. Overall, the study shows that modern forms of power increasingly operate by governing emotions and the desire for recognition. Consequently, social control shifts from punitive observation to rewarding visibility: the individual now conforms not to "avoid shame," but to "be recognized."

Keywords: Shame, reputation, social control, sociology of emotions

Duyguların siyaseti: dijital çağda utanç, itibar ve denetim

Öz

Bu makale, toplumsal düzenin görünmez duygusal mimarisinde utançtan itibara uzanan dönüşümü incelemektedir. Klasik toplumlarda birey, normatif düzeni utanç yoluyla içselleştirirken; geç modern ve dijital toplumlarda toplumsal kontrol, itibar üzerinden dışsallaşmış bir görünürlük ve performans mantığına evrilmiştir. Entegratif literatür taraması ve kavramsal sentez yöntemiyle yürütülen çalışma, duyguların toplumsal düzenin yeniden üretimindeki işlevini çok katmanlı biçimde analiz etmektedir. Foucault'nun disipliner iktidar çözümlemesi, Goffman'ın dramaturjik etkileşim kuramı, Bourdieu'nun sembolik sermaye yaklaşımı ve Han'ın şeffaflık toplumu kavramsallaştırması temel kuramsal dayanakları oluşturmaktadır. Bulgular, duygusal denetimin içsel öz-disiplinden dışsal görünürlük zorunluluğuna doğru kaydığını ve dijital çağda utanç ile itibarın yeni bir "görünürlük ekonomisi" nin iki tamamlayıcı duygusu hâline geldiğini göstermektedir. Analiz, bu dönüşümün altı temel önerme (P1–P6) etrafında örgütlenen bir duygusal iktidar modeli ürettiğini ortaya koymaktadır: içselleştirilmiş utançtan dışsallaştırılmış itibara geçiş; performansın makro meşruiyete dönüşmesi, ahlâkın metrikleşmesi; utanç-itibar döngüsünün karşılıklı üretimi; itibarın ekonomik bir sermayeye dönüşmesi ve sürekli görünürlük baskısının yarattığı duygusal yorgunluk. Bu süreç, sosyal kredi sistemleri, dijital linç pratikleri ve algoritmik görünmezlik gibi güncel uygulamalarda somutlaşmaktadır. Sonuç olarak çalışma, iktidarın modern biçimlerinin giderek duyguları ve tanınma arzusunu yöneterek işlediğini göstermektedir. Böylece toplumsal kontrol cezalandırıcı bakıştan ödüllendirici tanınmaya kaymakta; birey artık "utanmamak" için değil "tanınmak" için uyum göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Utanç, itibar, toplumsal kontrol, duygular sosyolojisi

Giriş

Toplumsal düzen yalnızca hukukî yaptırımlarla değil, bireyin iç dünyasında işleyen duygusal mekanizmalarla da sürdürülür. Durkheim'in (2001) toplumsal bütünleşme anlayışı ve Elias'ın (2000) uygarlık süreci çözümlemeleri, modern bireyin giderek artan bir öz-denetim kapasitesi geliştirdiğini göstermektedir. Bu duygusal denetim biçimleri, bireyin toplumsal normları içselleştirmesiyle işler ve bu nedenle kolektif bilinç ile bireysel benlik arasındaki kesişim noktasında konumlanır (Scheff, 1990). Ancak modernlik ve dijitalleşmeyle birlikte duyguların

bu işlevi sabit kalmamış, değişen iktidar teknolojileriyle yeniden biçimlenmiştir (Foucault, 1995; Han, 2012). Bu dönüşümün merkezinde utanç ve itibar yer alır.

Klasik toplumlarda utanç, bireyin davranışlarını içsel ahlaki ölçütlere göre düzenleyen bir öz-disiplin mekanizması olarak işlev görürken (Elias, 2000), geç modern ve dijital toplumlarda itibar, bireyin dışarıya sunduğu performans üzerinden işleyen bir denetim biçimine dönüşmüştür (Goffman, 1959; Bourdieu, 1986). Böylece toplumsal kontrol, içsel vicdandan dışsal görünürlüğe doğru kaymış; birey artık yanlış yapmaktan kaçınmak için değil, tanınmak ve görünür kalmak için davranışlarını yönetir hale gelmiştir.

Foucault'nun disipliner toplum analizinde beden gözetimin nesnesidir ve birey utanmamak için kendini denetler (1995). Dijital toplumlarda ise Han'ın "şeffaflık toplumu" (2012) olarak adlandırdığı yeni rejimde birey, görünür olabilmek için kendini teşhir eder. Toplumsal değerlilik günümüzde ölçülme ve erişilebilirlik ölçütlerine dönüştüğü için bireyin performansı da bu noktalar da yoğunlaşmaktadır. Böylece utanç, bastırıcı bir iç denetim duygusu olmaktan çıkıp görünürlük kaybına yönelik bir endişeye dönüşürken; itibar, tanınmanın ötesinde metriklerle ölçülen bir sembolik sermaye biçimi haline gelmiştir (Bourdieu, 1986; Honneth, 1995). Bu dönüşüm, denetimin duygusal mantığını kökten değiştirmektedir: birey artık normlara uyduğu için değil, görünürlük rejiminde yer kapabilmek için kendini düzenlemektedir. Böylece duygular, yalnızca öznenin içsel deneyimi değil, dijital çağın siyasal ve toplumsal örgütlenmesini şekillendiren bir iktidar teknolojisi haline gelmiştir.

Bu makale, utanç ile itibar arasındaki tarihsel geçişi modern iktidar biçimlerinin dönüşümü bağlamında ele almakta ve duyguların denetim, tanınma ve görünürlük rejimleriyle nasıl eklemlendiğini incelemektedir. Analiz, bu iki duygunun birbirini dışlamaktan çok tamamlayan birer kontrol mekanizması olarak işlediğini ileri sürer: utanç bireyi içeriden sınırlar, itibar ise onu dışarıya dönük performanslar üzerinden yönlendirir. Her iki duygu, modern öznenin hem içsel hem de dışsal gözetim altında konumlanmasını mümkün kılan duygusal zemini oluşturur.

Bununla birlikte "dijital çağ" kavramı, özellikle platform-temelli etkileşimlerin (sosyal medya, algoritmik sıralama sistemleri ve metrik görünürlük rejimleri) toplumsal tanınma süreçlerini belirlediği geç modern bağlamı ifade etmektedir. "İtibar" ise yüz yüze etkileşimlerdeki geleneksel saygınlık anlayışından ziyade, platformlar tarafından ölçülebilen, sıralanabilen ve dolaşıma sokulabilen görünürlük temelli bir değer biçimi olarak ele alınmaktadır. Analiz, ağırlıklı olarak Batı merkezli dijital platform pratikleri ile Çin sosyal kredi sistemi gibi kurumsallaşmış örnekler üzerinden yürütülmekte; tüm toplumlara evrensel genellemeler yapma iddiası taşımamaktadır.

Öte yandan bu çalışma, utanç ve itibar üzerine mevcut literatürden üç noktada ayrılmaktadır. Birincisi, utanç ve itibarı tarihsel olarak birbirini dışlayan değil, dijital çağda aynı denetim mimarisinin eşzamanlı işleyen iki duygusal modu olarak ele almaktadır. İkincisi, bu dönüşümü yalnızca kültürel bir değişim olarak değil, disipliner iktidardan psikopolitik yönlendirmeye uzanan duygusal bir iktidar rejimi olarak kavramsallaştırmaktadır. Üçüncüsü ise, bu rejimi betimlemekle yetinmeyip P1-P6 önermeleri aracılığıyla mekanizma temelli bir "duygusal iktidar modeli" önermektedir. Böylece çalışma, shame/reputation literatüründeki betimleyici analizlerin ötesine geçerek, dijital denetimin duygusal mantığını bütüncül ve izlenebilir bir kuramsal çerçeve içinde açıklamayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, utanç ve itibar literatüründe yaygın olan betimleyici karşılaştırmaların ötesine geçerek, dijital çağda

duyguların iktidar tarafından nasıl yapılandırıldığına dair mekanizma temelli bir kuramsal açıklama sunmayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda çalışma üç temel soruya odaklanmaktadır:

(i) Utanç ve itibar modern toplumlarda toplumsal kontrolün hangi düzeylerinde işlev görmektedir?

(ii) Bu duyguların tarihsel dönüşümünde disipliner iktidar, şeffaflık rejimi ve dijital görünürlük sistemleri nasıl bir rol oynamaktadır?

(iii) Dijital çağda itibarın metrikleşmesi, denetimin işleyişini ve bireyin görünürlük rejimlerindeki konumunu nasıl yeniden tanımlamaktadır?

İzleyen bölümlerde önce kuramsal çerçeve sunulmakta, ardından araştırmanın yöntemi açıklanmakta; daha sonra sentezden türetilen temel önermeler (P1–P6) tartışılmakta ve sonuçta bu dönüşümün toplumsal yansımaları ile gelecekteki araştırma alanları ele alınmaktadır.

1. Kuramsal Çerçeve

1.1 Utanç: İçselleştirilmiş Disiplinin Duygusu

Utanç, toplumsal düzenin en eski ve en kalıcı duygusal denetim biçimlerinden biridir. Elias'ın (2000) Uygarlık Süreci analizinde gösterdiği üzere modernleşme, bireyin dışsal cezadan çok kendi üzerinde uyguladığı öz-denetime dayanır. Elias bu dönüşümü "utanma eşliğinin yükselmesi" ile açıklar. Ona göre kamusal şiddet ve doğrudan cezalandırma geri çekilir, yerini içselleştirilmiş duygusal kontrol alır. Böylece utanç, dışsal yaptırımı ikame eden bir içsel otoriteye dönüşür. Benzer şekilde Durkheim'ın (2001) yaklaşımında da utanç, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan normatif düzene duygusal bir karşılık sunan mekanizma olarak tanımlanır. Birey toplumsal uyumu artık yalnızca kurallara uyararak değil, "kendinde taşıdığı" içsel bir otorite aracılığıyla sürdürülmektedir.

Bu hat, Foucault'nun disipliner toplum çözümlerine doğrudan açılır. Elias'ın öz-denetim olarak kavramsallaştırdığı süreç, Foucault'da gözetim ve disiplin teknikleri aracılığıyla kurumsal bir form kazanmaktadır. Gündelik bedensel alışkanlıklara yerleşen "utanma ekonomisi", okullar, kışlalar, hastaneler ve hapisaneler gibi kurumlarda mikro-iktidar teknikleri olarak yeniden düzenlenir (Foucault, 1995). Bu çerçevede utanç, bireyin içsel öz-denetimi ile kurumsal gözetim ağları arasında aracılık eden bir duygu biçimi olarak işlev görür. Böylece Elias'ın içselleştirme yaklaşımı ile Foucault'nun disiplin analizleri arasındaki süreklilik görünür hale gelir ve duyguların modern iktidar teknolojilerinin ayrılmaz bir bileşeni olduğu daha açık biçimde ortaya çıkar.

Foucault (1995), disipliner iktidarın "mikro-fiziği" ni tartışırken bireyin artık doğrudan gözetlendiği için değil, her an gözetim altında olabileceğini varsaydığı için davranışlarını düzenlediğini vurgulamıştır. Bu varsayımsal bakış, modern öznenin duygusal zeminini oluşturan temel mekanizmalardan biridir. Bu bağlamda utanç yalnızca bir duygu değil, bireyin benliğini kurarken içselleştirdiği özgül bir iktidar ekonomisidir. Scheff'in (1990) ve Retzinger'in (1995) çalışmalarında utanç, bireyin kendi davranışlarını başkalarının olası değerlendirmeleri üzerinden okuma kapasitesini temsil eder. Birey toplumsal bağın sürdürülebilmesi için kendisini sürekli olarak hayali bir seyircinin gözünden izler. Bu nedenle utanç modern öznenin duygusal temelini oluşturan ve kültürel bağlama göre farklı normatif işlevler üstlenen çok boyutlu bir duygu olarak ortaya çıkar.

1.1.1 Utancın kültürel Kodları ve Dijital Denetim

Utanç duygusu insan doğasında evrensel bir potansiyele sahip olsa da, toplumsal yapılarda kazandığı anlamlar ve işlevler kültürden kültüre önemli ölçüde farklılaşır. Batı toplumlarında utanç, çoğu zaman bireysel ahlaka içkin bir öz-denetim ve suçluluk deneyimi olarak konumlanır. Buna karşılık Doğu Asya toplumlarında utanç, bireysel duygu olmaktan ziyade toplumsal uyumu koruyan bir ilişkisellik normu niteliği taşır. Benedict'in (1946) Japonya'yı bir "utanç kültürü" olarak sınıflandırması, bu farkın temel sosyo-kültürel dinamiklerini ortaya koyan klasik bir analizdir. Bu tür kültürlerde birey, toplumsal konumunu ve ilişkiler ağındaki yerini koruyabilmek için başkalarının gözündeki imajını sürekli gözetir. Normdan sapma yalnızca hukuki veya davranışsal bir ihlal olarak değil, aynı zamanda itibar kaybı yoluyla bütün bir sosyal bağlamı etkileyen bir duygusal kırılma biçimi olarak deneyimlenir. İtibar kaybı, burada yalnızca bir sosyal değerlendirme değil, kolektif onurun zedelenmesi anlamına gelir. Bu nedenle utanç, toplumsal düzenin görünmez çimentosu olarak işlev görür; bireyin benlik sunumunu düzenler, grup bütünlüğünü korur ve normların sürekliliğini sağlar. Bu perspektiften bakıldığında utanç, yalnızca bireyi hizaya getiren bir içsel duygu değil, aynı zamanda kültürlerin kendi normatif düzenini yeniden üreten güçlü bir toplumsal mekanizmadır.

Bu çerçeve güncel sosyo-teknik olgularla daha da karmaşıklaşmaktadır. Japonya'da gençlerin toplumsal başarısızlık ve dışlanma korkusuyla mekânsal ve sosyal geri çekilmelerini ifade eden hikikomori¹ olgusu, utancın modern bir tezahürü olarak okunmaktadır (Kato ve diğerleri, 2019). Burada utanç, yalnızca bireysel bir ahlaki duygu değil, eğitim ve istihdam rejimleriyle iç içe geçmiş yapısal baskıların sonucu olan sosyoteknik bir fenomene dönüşmektedir.

Benzer biçimde Çin'in sosyal kredi sistemi, utancı kurumsal düzeyde işleyen dijital bir denetim mekanizmasına dönüştürür (Liang ve diğerleri, 2018; Zuboff, 2019). Sosyal kredi puanları, vatandaşların yalnızca hukuki ihlallerini değil, "örnek davranış" sergileyip sergilemediklerini de ölçer; düşük puanlar seyahat kısıtlamaları, kredi sınırlamaları ve kamusal teşhir gibi sonuçlar doğurur. Tren istasyonlarındaki ekranlarda borcunu ödemeyenlerin fotoğraflarının yayınlanması, klasik dönemdeki ahlaki utanç ritüellerinin dijital çağdaki yeniden üretimi niteliğindedir. Böyle bir düzende utanç, algoritmik olarak kategorize edilen normatif bir statüye dönüşmekte ve birey, "görülme" korkusuyla değil, puan kaybetme ve görünürlükten silinme korkusuyla kendini denetler hale gelmektedir. Böylece bir duygu olarak utanç, kültürel bir formdan dijital davranış ekonomisini yönlendiren sistematik bir kontrol aracına evrilmektedir.

1.1.2 Utancın dijital çağdaki yeniden üretimi

Dijital platformlar, utanç duygusunu klasik anlamda ahlaki ihlaller üzerinden değil, görünürlük rejiminde yapılan performatif hatalar üzerinden üretmektedir. Sosyal medyada bağlamından kopmuş bir ifade, ani bir tepki ya da uygunsuz görülen bir görüntü, algoritmaların hızlandırdığı dolaşım sayesinde kısa sürede geniş kitlelere ulaşabilir ve yoğun bir yargı dalgası yaratabilir. Ronson'un (2015) "dijital utanç döngüsü" olarak tanımladığı bu süreç, hızla yükselen öfke, hedef göstermeye dayalı kolektif tepkiler ve ardından gelen ani unutuluşla karakterize olan yeni bir kamusal ritim üretmektedir.

¹ Hikikomori, Japonya'da gençlerin toplumsal beklentiler, başarısızlık korkusu ve yoğun performans baskısı nedeniyle uzun süre evden çıkmayarak sosyal yaşamdan tamamen çekilmesini ifade eden bir sosyo-teknik olgudur (Kato ve diğerleri, 2019).

Bu dinamik, utancın yalnızca disipliner bir duygu olmadığını, aynı zamanda adalet talebini ifade eden bir politik araç haline gelebildiğini göstermektedir. #MeToo gibi hareketler, cinsel taciz ve istismarın kamusal görünürlüğüne artırarak utancı failler üzerinde yoğunlaştırmış; böylece utanç mağdurlar üzerinde baskı kuran bir mekanizmadan, iktidar pozisyonundaki kişileri hesap verebilirliğe zorlayan bir duygusal güce dönüşmüştür (Gill & Orgad, 2018; Ahmed, 2021). Bu açıdan utanç, hem yapısal eşitsizlikleri görünür kılan özgürleştirici bir potansiyele hem de yeni normatif sınırlar üreten disipline edici bir işlevselliğe sahiptir. Bununla birlikte güç ilişkilerinde utanç çoğu zaman üstün konumdaki aktörlerin zayıfı hizaya getirmek için kullandığı bir denetim aracına dönüşebilir. Bu nedenle utancın politik niteliği, hem direniş hem tahakküm üretebilen çift yönlü bir mekanizma olarak ele alınmalıdır.

Bununla birlikte dijital ortamda işleyen utanç mekanizmaları her zaman adil işlemez. Sosyal medya linçleri ve "cancel culture" pratikleri, utancın kolektif histeriye dönüşerek hukuki süreçlerin önüne geçtiği durumları ortaya koymaktadır (Ng, 2020; Jane, 2022). Bu bağlamda bireyler, formel yargılama süreçlerinden önce kamusal alanda cezalandırılır ve utanç giderek düzeltici bir mekanizma değil, dijital bir duygusal infaz biçimi haline gelir. Harris ve Dobson'un (2023) belirttiği üzere çevrimiçi utanç, duyguların algoritmik dolaşımına dayanan bir "duygusal performans ekonomisi" üretir. Böylece Foucault'nun panoptikon metaforu dijital çağda "panoptikonik kamuoyu" formunda yeniden şekillenir: Birey hem sürekli gözetlenen hem de gözetimin duygusal taşıyıcısı olan bir çevrimiçi özneye dönüşür. Bu yapı, utancı toplumsal bütünleşmenin olduğu kadar dijital dışlanmanın da etkili bir aracı haline getirmektedir.

1.1.3 Utancın toplumsal işlevi: Normatif bağ ve özneleşme

Scheff (1990) ve Retzinger (1995), utancın toplumsal bağın sürdürülmesi açısından temel bir duygu olduğunu öne sürmektedirler. Onlara göre utanç, norm ihlali sonrasında bireyin hem kendi konumunu hem de başkalarıyla ilişkisini yeniden değerlendirmesini sağlayarak sosyal bütünlüğü korumaktadır. Bu nedenle yalnızca cezalandırıcı değil, aynı zamanda onarıcı bir duygudur. Çünkü ihlalin farkına varılmasını ve yeniden bağ kurma çabasını tetikler. Bu işleviyle utanç, toplumun duygusal dokusunu görünmez biçimde birbirine bağlayan bir "normatif yapıştırıcı" olarak işler. Probyn'in (2005) belirttiği gibi, utanç bireyi yalnızca geri çekilmeye iten bir duygu değildir; aynı zamanda kişinin ilişkisel bağlarını, sorumluluk alma kapasitesini ve başkalarıyla etik bir temas kurabilmesini mümkün kılan bir duygulanım biçimidir.

Bununla birlikte geç kapitalist toplumlarda bu onarıcı boyut giderek zayıflamakta, yerini bireyi cezalandıran ve kamusal teşhirle işleyen bir duygusal rejime bırakmaktadır. Bu dönüşümün arkasında, kapitalizmin rekabetçi doğasının yarattığı sürekli değerlendirilme baskısı yer alır. Sennett (2006), modern öznenin artık toplumsal uyumu sürdürmek için değil, performansını kanıtlamak için kendini gözetim altında tuttuğunu belirtir. Böylece "ahlaki utanç" tan "verimlilik utancı" na doğru bir kayma yaşanır: Bireyler artık norm ihlali nedeniyle değil, yeterince üretken, başarılı veya dikkat çekici olmadıkları için utanırlar. Eğitim sistemlerinde notlar, iş yaşamında performans metrikleri, sosyal medyada beğeni sayıları, bireyde kronik bir "yetersizlik utancı" üretmektedir (Illouz, 2007).

Bu bağlamda utanç, hem toplumsal düzenin sürdürülmesinde hem de bireysel kimliğin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar; ancak modern-sonrası toplumlarda aidiyet artık ahlaki bir yükümlülükten ziyade performans, üretkenlik ve görünürlük üzerinden

tanımlanmaktadır. Birey, yalnızca toplumsal normlara değil, algoritmaların belirlediği ölçütlere ve performans metriklerine de hesap veren bir özneye dönüşür. İçselleştirilmiş denetimin oluşturduğu klasik hat, dijital çağda görünürlük ve performans odaklı bir rejime eklenir. Böyle bir ortamda birey "yanlış yapmamak" için değil, "doğru görünmek" için davranışlarını ayarlamaya başlar. Tam bu noktada itibar belirleyici bir mekanizma haline gelir: İçsel fren olarak işleyen utanç geri planda kalırken, dışsal bir itki yaratan tanınma arzusu denetimin temel gücüne dönüşür. Böylece kontrol, "öz-disiplin" mantığından "sergilenebilirlik" mantığına kayar. Bu dönüşüm yalnızca kültürel bağlamda ortaya çıkan bir değişim değildir; aynı zamanda iktidarın işleyiş mantığında gerçekleşen tarihsel bir kaymayı da ifade eder.

Foucault'dan Han'a uzanan iktidar soy bilimi bu hattı kavramsallaştırmaya imkân verir. Foucault'nun disiplinler toplum çözümlerinde iktidar, beden üzerinden kurulan mikro-fiziksel denetim biçimleriyle tanımlanır ve hedef "itaatkâr bedenler" üretmektir (Foucault, 1995). Daha sonra biyopolitik mantık devreye girmiş ve iktidar artık bireylerden çok nüfusların yönetimine odaklanarak yaşamı üretken kılmaya başlamıştır. Han'ın (2017) psikopolitika² kavramsallaştırması bu hattı güncelleyerek, duyguların, arzuların ve bilinçdışı güdülerin yönetimini vurgulamaktadır. Han'a göre Psikopolitika, bedenin değil, ruhun ve benliğin iç alanına yönelmiş bir iktidar biçimidir. Foucault'nun biyopolitikası "yaşamın yönetimi" ni, temsil ederken Han'ın psikopolitikası ise "öznenin gönüllü denetimi" ni temsil etmektedir. Duygusal iktidar, bu iki moment arasındaki geçiş alanında konumlanır. Biyopolitikanın yaşamı üretken kılma amacı, psikopolitik düzlemde duyguların yönetimi üzerinden yeniden örgütlenmektedir. Bu bağlamda iktidar, artık bedeni disipline etmekten çok, öznenin duygusal enerjisini yönlendirmeye odaklanmakta; korku temelli itaat yerine tanınma arzusuna dayalı bir özdeşleşme üretmektedir. Bu dönüşümle birlikte utanç, özneyi içine kapanmaya zorlayan klasik bir içsel disiplin mekanizması olmaktan uzaklaşır. İtibar ise özneyi dışsal onay ve tanınma beklentisiyle harekete geçiren dijital tanınma rejiminin merkezine yerleşir. Böylece denetim, bastırıcı içsel frenlerden performansa dayalı dışsal yönlendirmelere doğru tarihsel bir kayma göstermektedir.

1.2 İtibar: Görünürlüğün Kontrol Edici Duygusu

Modern toplumlarda itibar, duygusal denetimin içsel öz-disiplinden dışsal performansa kaymasının simgesel kavramlarından biridir. Goffman (1959) Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumunda toplumsal etkileşimi sahne metaforuyla açıklamaktadır. Birey "ön sahne" de davranışlarını izleyicinin beklentilerine göre düzenler, "arka sahne" de ise bu performansı hazırlayan daha mahrem bir benlik sürdürür. Bu bağlamda itibar, başkalarının gözündeki olumlu izlenimi sürdürmek için organize edilen bir performans rejimidir ve burada birey duygularını, jestlerini ve söylemlerini stratejik biçimde yönetmektedir.

Goffman'ın dramaturjik modeli, dijital çağda görünürlük ile denetim arasındaki ilişkiyi kavramak için bugün de güçlü bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bireyin davranışlarını artık yalnızca utanma duygusu değil, görünmezleşme ve dolaşıma dâhil olamama kaygısı yönlendirmektedir. Bu dönüşüm, Illouz'un (2007) "duygusal kapitalizm" kavramsallaştırmasının işaret ettiği üzere, duyguların bireysel etkileşim sınırlarını aşarak ekonomik ve kültürel alanlarda işlev gören bir sermaye biçimine dönüştüğünü göstermektedir. Dijital platformlar, bu duygusal sermayeyi yalnızca kişisel ilişkilerde değil,

² Byung-Chul Han (2017), "psikopolitika" kavramını "neoliberal çağın özgün iktidar biçimi" olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda iktidar, artık bireyi dışsal baskı ya da yasaklarla değil, onun özgürlük, başarı ve kendini gerçekleştirme arzusu üzerinden yönetir. Böylece birey, baskıya maruz kalmaksızın, gönüllü biçimde kendini denetleyen ve ifşa eden bir özneye dönüşür.

aynı zamanda toplumsal değerlerin üretildiği daha geniş bir görünürlük alanında dolaşıma sokmaktadır. Papacharissi'nin (2015) "affective publics" yaklaşımı da bu durumu doğrulamakta ve duyguların artık yalnızca bireyler arasında değil, algoritmalar tarafından düzenlenen ağ kamuları içinde hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Bu bütünlük yapı, itibarın hem sosyal etkileşimin hem de dijital performansın merkezî belirleyeni haline geldiğini göstermektedir.

1.2.1 İtibarın sermayeleşmesi: Sembolik değerden ekonomik değere

Bourdieu (1986), itibarı "sembolik sermaye" olarak tanımlar ve bu sermayenin ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye biçimlerine dönüştürülebilirliğini vurgular. Bir akademisyenin atf sayısı, bir politikacının medya görünürlüğü ya da bir sanatçının marka değeri, bu sembolik sermayenin somut ifadeleridir. Sennett (1998, 2006), modern kapitalizmin karakter üzerindeki etkilerini tartışırken, başarı ölçütlerinin giderek istikrarlı bir ahlaktan değil, görünürlük ve performansın sürekliliğinden türediğini göstermektedir. Böylece itibar, ekonomik değer ile ahlaki konumun kesiştiği yeni bir toplumsal sermaye biçimi olarak işlev görmektedir.

Dijital platformlar ise bu sermayeyi yeni bir mantıkla yeniden üretmektedir. Çünkü görünürlük artık yalnızca tanınırlığın değil, ekonomik değer üretiminin de temel koşulu haline gelmiştir. Facebook, Instagram, TikTok ve LinkedIn gibi mecralar, beğenileri, takipçi sayıları ve paylaşım oranlarını bireysel itibarı ölçen sayısal göstergelere dönüştürmektedir. Bu ortamda itibarı sürdürmek, giderek sürekli içerik üretimini zorunlu kılan bir çalışma rejimine dönüşmektedir. Hearn'ün (2010) "visibility capitalism" ve Duffy'nin (2022) "visibility labour" kavramları, görünürlüğün hem duygusal bir tanınma aracı hem de ekonomik bir üretim formu haline geldiğini göstermektedir. Van Dijck ve Poell'in (2018) belirttiği üzere, platform toplumu bu süreci daha da derinleştirir; kullanıcılar yalnızca içerik paylaşan bireyler değil, kimliklerini veri biçiminde sürekli yeniden üreten mikro-üreticilerdir.

Zuboff'un (2019) gözetim kapitalizmi çözümlemesi ise bu görünürlük talebinin ekonomik mantığını aydınlatır: Platformlar, kullanıcıların itibar arzusundan veri üretir ve bu veriyi ekonomik değere dönüştürür. Böylece itibar, dijital ekosistemde duygusal tanınmanın ötesine geçerek hem ekonomik hem de davranışsal bir emek biçimine dönüşmektedir. Bu bağlamda Hearn'ün (2010) "visibility capitalism" kavramsallaştırması, görünürlüğün piyasa mantığına nasıl dönüştüğünü açıklarken, Duffy'nin (2022) "visibility labour" tartışması, bireyin kendi görünürlüğünü sürdürebilmek için sürekli içerik üretmek zorunda bırakıldığını ortaya koymaktadır. Kullanıcı bu süreçte yalnızca izlenen bir özne değil, görünürlük üretimi için zaman, emek ve duygusal enerji harcayan bir dijital emekçiye dönüşmektedir. Van Dijck ve Poell'in (2018) platform toplum analizinde gösterildiği gibi, bu dönüşüm yalnızca bireysel pratiklerin değil, daha geniş bir sosyo-teknik altyapının işlevidir.

Platformlar, kullanıcıyı yalnızca içerik üreticisi olarak değil, kimliğini veriye dönüştüren "mikro-üretici" olarak konumlandırır. Böylelikle duygular, tercihleri ve etkileşimleri, algoritmalar tarafından işlenebilir bir veri formuna bürünür. Bu veri akışı, Zuboff'un (2019) "gözetim kapitalizmi" kavramsallaştırmasının çizdiği ekonomi-politik çerçevede yeni bir değer yaratım mekanizmasına dönüşür: Platformlar, kullanıcıların tanınma arzusundan veri, bu veriden ise ekonomik değer üretir. Bu bütünlük içinde Terranova'nın (2012) "free labor" tartışması, görünürlüğün yalnızca duygusal bir tanınma arzusu olmadığını, aynı zamanda karşılığın ödenmeyen bir dijital emek biçimine dönüştüğünü göstermektedir. Böylece dijital çağda

İtibar, hem toplumsal statüyü hem de ekonomik getiriye belirleyen merkezi bir değişken olarak ortaya çıkmakta; birey, performans ve görünürlük metriklerini yönetmek zorunda kalan sürekli hareket hâlindeki bir özneye dönüşmektedir.

İtibarın sermayeleşmesi, günümüzde hem bireysel hem kurumsal düzeyde ölçülebilir bir değer biçimi haline gelmiştir. Kurumsal itibar derecelendirmeleri ve özellikle çevresel, sosyal, yönetim göstergelerini içeren ESG skorları, şirketlerin piyasa değerini belirleyen temel kriterler arasında yer almaktadır (Maio, 2022). Bu durum, Bourdieu'nun (1986) sembolik sermaye kavramını kurumsal ölçekte somutlaştırır: "İyi itibar" yalnızca güven değil, yatırım da çeker. Cambridge Analytica skandalı, Volkswagen'in emisyon krizi veya Nike'ın #BlackLivesMatter kampanyası gibi örnekler, ekonomik kararlarla duygusal ve ahlaki beklentilerin nasıl iç içe geçtiğini ortaya koyar (Illouz, 2007; Dean, 2020).

Bireysel düzeyde influencer ekonomisi, itibarın piyasa mekanizmasına dönüşmesinin en görünür örneklerinden biridir. Influencer'lar görünürlüklerini sponsorluk anlaşmaları, takipçi sayıları ve algoritmik erişim yoluyla ekonomik değere dönüştürür (Abidin, 2021b). Han'ın (2012) "şeffaflık toplumu" kavramsallaştırmasında, görünür olmak var olmanın ön koşulu haline gelir; görünürlük kaybı ise toplumsal bir "yokluk" ya da "dijital ölüm" olarak deneyimlenir. "Shadow ban" uygulamaları veya algoritmik görünmezlik, bu çağın yeni cezalandırma biçimlerini oluşturur (Lyon, 2018; Duffy ve Hund, 2019). Böylece itibar, hem ekonomik değere çevrilebilen bir sermaye hem de algoritmik rejimlerin sürekli yeniden tanımladığı kırılğan bir statü hâline gelir.

1.2.2 İtibar ve dijital ahlakın dönüşümü

Dijital toplumda itibar, yalnızca ilişkisel bir tanınma biçimi olmaktan çıkarak, ölçülebilir veriler üzerinden sürekli değerlendirilen bir ahlaki performans alanına dönüşmektedir. Beğeni sayıları, takipçi oranları ve paylaşım istatistikleri, bireylerin toplumsal değerini gösteren ölçütler olarak işlev görmektedir. Bu dönüşümün kavranmasında Han'ın (2022) "enfokrasi"³ kavramı belirleyici olmaktadır. Han'a göre dijital ortamda bilginin ve görünürlüğün dolaşımı eşitlikçi bir ilkeye göre değil, algoritmik seçiciliğe göre yönetilmekte; böylece görünür olabilmek, başlı başına yeni bir iktidar tekniği hâline gelmektedir. Bu görünürlük, yalnızca teknik erişilebilirliğin değil, aynı zamanda kimin sesinin kamusal alanda duyulmaya "layık" kabul edildiğini belirleyen normatif bir ölçütün ifadesi olmaktadır.

Bu seçici görünürlük mantığı, Dean'ın (2020) iletişimsel kapitalizm tartışmasında daha geniş bir çerçeveye yerleştirilmektedir. Dean, dijital alanlarda politik anlamın giderek doğruluk, tutarlılık veya etik sorumluluktan ziyade duygusal performansa ve dolaşım hızına indirgenmekte olduğunu vurgulamaktadır. Böylece "iyi" olmak çoğu zaman "görünür olmak" ile; "etik açıdan değerli" olmak ise yoğun etkileşim üretmek ile özdeşleştirilmektedir. Normatif ahlak, ilke temelli bir yönelim olmaktan çıkarak görsel, duygusal ve performatif bir ahlak anlayışı tarafından gölgelenmektedir. Dijital ahlak, giderek "hesap verebilirlikten" çok "görünürlük üretme kapasitesine" dayanan bir beğeni ekonomisi içinde işlemektedir.

Bu görünürlük rejimi, dijital itibarın kırılğanlığını da artırmaktadır. Ng (2020) tarafından ele alınan "cancel culture" olgusu, bireylerin dijital itibarının ne kadar hızlı çözülebileceğini göstermektedir. Geçmişte yapılmış bir paylaşım, değişen normlar bağlamında ani bir kamusal

³ Byung-Chul Han (2022), "enfokrasi" kavramıyla çağdaş iktidarın artık bilgiye sahip olmaktan değil, bilgiyi görünürlük, hız ve dolaşım üzerinden yönetebilme kapasitesinden kaynaklandığını belirtir. Enfokrasi, bireylerin bilgiye erişimini artırırken aynı anda onları sürekli izlenebilir ve ölçülebilir hale getirir.

dışlanma gerekçesi hâline gelebilmektedir. Dijital itibar, finansal piyasa değerleri gibi kısa sürede yükselip düşen dalgalı bir sermaye formuna dönüşmektedir. Bu durum, Elias'ın (2000) "uygarlık süreci" nde içselleştirilen utanma duygusunun günümüzde yeni bir biçimde yeniden üretildiğini göstermektedir: Geleneksel toplumlarda utanma, norm ihlalinin içsel denetimini sağlamaktayken; dijital toplumda utanma, görünürlük kaybı, algoritmik dışlanma ve çevrim içi topluluklardan kopma korkusu üzerinden işlemektedir. Böylece utanç, dijital itibar kaybı tehdidi aracılığıyla bireyleri denetleyen temel bir duygu rejimine dönüşmektedir. Bu çerçevede dijital itibar, modern toplumun ahlaki gerilimlerini hem hızlandıran hem de görünür kılan yeni bir düzenleyici mekanizma olarak işlev görmektedir.

1.2.3 İtibarın psiko-sosyal sonuçları

Dijital itibarın performatif mantığı, bireyde süreklileşen bir değerlendirilme anksiyetesi üretmektedir. Sennett (1998) ile Illouz (2007), geç kapitalist toplumlarda öznenin duygusal yaşamının kesintisiz bir "öz-pazarlama" baskısı altında şekillendiğini vurgulamaktadır. Birey, LinkedIn'de profesyonel başarıyı, Instagram'da estetik bir yaşam tarzını, X'te (Twitter) ise zekâ ve etik duyarlılığı sergileyerek dijital çağın "saygınlık portföyü" nü oluşturur. Bu portföy, Goffman'ın (1959) "ön sahne" performansının dijitalleşmiş ve kesintisiz hâle gelmiş bir biçimini temsil etmektedir ve burada artık birey aynı anda hem kendisinin aktörü hem de izleyicisidir. Böylece toplumsal tanınma, sürekli güncellenen bir performans gerekliliği hâlini alır.

Bu performatif baskı psikolojik düzeyde çeşitli kırılmalıklar üretmektedir. Duffy ve Hund (2019) ile Abidin (2021a), dijital görünürlük baskısının bireylerde görünürlük yorgunluğu, benlik parçalanması ve kronik öz-değerlendirme döngüleri yarattığını ortaya koymaktadır. Han'ın (2017) ifade ettiği gibi itibar, yalnızca toplumsal bir karşılık değil, aynı zamanda psikopolitik bir denetim biçimi olarak işlemektedir. Birey, sergilenebilirliğini optimize etmeye çalışırken iktidar yapılarını içselleştirmekte; arzuları, öz-saygısı ve hatta duygusal dayanıklılığı görünürlük kriterlerince yönlendirilmektedir. Bu nedenle itibar, bir ödül olmaktan çok, duygusal düzlemde işleyen bir kontrol mekanizmasına dönüşmektedir.

Bu psiko-sosyal çerçevede birey, yalnızca tanınma ekonomisinin değil, aynı zamanda duygusal bir denetim döngüsünün de parçası hâline gelir. Bu döngü, bireyin tanınma arzusu ile kendi sınır bilincini belirleyen utanç duygusu arasında salınmaktadır. Utanç ve itibar arasındaki gerilim, modern toplumların duygusal rejimlerini şekillendiren temel eksenlerden biri hâline gelmekte; bireyin hem kendini sunma stratejilerini hem de içsel benlik algısını belirlemektedir.

1.3 Utanç - İtibar Diyalektiği ve Duygusal Rejimler

Utanç ve itibar, toplumsal kontrolün birbirini dışlayan değil, sürekli olarak birbirini üreten iki duygusal rejimi olarak işlemektedir. Toplumlarda duygusal dokusu, ceza-ödül, tanınma-dışlanma ve görünürlük-görünmezlik arasındaki bu salınımın ritmiyle inşa edilmektedir. Foucault'nun (1995) disiplinler toplum çözümlemesinde utanç, bireyin davranışlarını içselleştirilmiş bir bakış altında düzenlemesini sağlayan mikro-iktidar tekniği olarak açıklanmaktadır. Buna karşılık Han'ın (2012) "şeffaflık toplumu" yaklaşımı, modern denetimin giderek korkudan çok sürekli görünür olma arzusuna dayandığını gösterir. Böylece utanç ve itibar, aynı iktidar makinesinin iki farklı modu hâline gelmekte; biri görünürlüğün yitimiyle, diğeri görünürlüğün aşırılığıyla işlemektedir.

Bu dönüşüm, duygusal rejimlerin artık yalnızca yüz yüze ilişkilerde değil, dijital ağlar üzerinde dolaşıma giren duygularla üretildiğini ortaya koymaktadır. Dijital toplum, duygulanımların bireysel düzeyde değil, algoritmik hızla çoğalan kolektif dolaşım üzerinden örgütlendiği bir yapıya evrilmiştir. Bu nedenle Papacharissi'nin (2015) "duygulanımsal kamular" kavramsallaştırması, utanç-İtibar rejimlerinin dijital çağda nasıl kolektif biçimde üretildiğini açıklayan kritik bir çerçeve sunmaktadır. Duygulanımsal kamular, bireylerin yalnızca bilgi paylaşarak değil, duygularını eşzamanlı biçimde yayarak ortak bir duygusal atmosfer oluşturduğu gevşek örgütlenmiş topluluklardır. Böyle kamular, örneğin #MeToo veya #CancelSpotify gibi kampanyalarda görüldüğü üzere, çok kısa sürede ortak bir öfke, utanç veya moral üstünlük hissi etrafında birleşerek belirli kişileri ya da kurumları toplu bir itibarsızlaştırma hedefi hâline getirmektedir. Bu durum, İtibarın artık bireysel performanstan çok, ağ içinde dolaşıma giren duygusal yoğunluklar tarafından şekillendirildiğini göstermektedir.

Öte yandan dijital çağın paradoksu, utancın görünürlüğün artmasıyla ortadan kalkması değil, görünürlük aracılığıyla sürekli yeniden üretilmesidir. Bauman'ın (2000) "akışkan modernite" bağlamında normların istikrarsızlaşmasıyla kimlik, kesintisiz olarak güncellenmesi gereken bir performatif projeye dönüşmektedir. Bu akışkanlık, utancı ahlaki sapmadan ziyade erişim, görünürlük ve dolaşımdaki konum üzerinden yeniden tanımlamaktadır (Han, 2017; Lyon, 2018). Algoritmik görünmezlik - örneğin "shadow ban", akışta görünmezleşme veya metrik düşüşleri - bireyde klasik suçluluk duygusundan çok, dijital yetersizlik ve değersizlik utancı üretmektedir (Bucher, 2018; Duffy ve Hund, 2019). Utanç böylece toplumsal normlara uymaktan değil, platformların metrik rejimleriyle uyumdan beslenen yeni bir duygusal disipline dönüşmektedir.

Han (2012) şeffaflık toplumunda "utanma eşliğinin erozyonu"ndan söz etmektedir: İfşanın norm hâline gelmesi, utancı tümüyle ortadan kaldırmamakta; yalnızca utancın yönünü dönüştürmektedir. Artık birey gizlediği için değil, "yeterince sergileyemediği" için utanmaktadır. Goffman'ın (1959) ön/arka sahne ayrımı, dijital platformlarda sürekli ön sahne lehine çözülmekte; bağlam çökmesi İtibarı kırılanlaştırmaktadır. Küçük bir performans hatası bile, Ronson'un (2015) tarif ettiği kamusal utanç döngülerine dönüşebilmektedir. Böylece utanç, görünürlüğün aşırılığıyla birleşerek dijital denetimin merkezi bir duygusal aracına dönüşmektedir.

Dijital İtibar da aynı kırılabilirliği taşır. O bir güven göstergesinden çok, süregelen onaylanma baskısıyla tanımlanan geçici bir değer hâline gelmektedir. Bu dinamiğin siyasal karşılığı linç, duygusal karşılığı ise utanç olarak işlemektedir. Ng (2020) tarafından tartışılan "cancel culture" pratikleri, İtibarın ne kadar hızlı çözülebileceğini somut biçimde göstermektedir. Gillespie'nin (2018) belirttiği gibi moderasyon rejimleri ve algoritmik sıralama mekanizmaları, bu kırılabilirliği kurumsal olarak pekiştirmektedir. Platformların içerik filtreleme ve görünürlük ayarlama süreçleri, belirli kullanıcıları veya içerikleri sistematik biçimde öne çıkarırken diğerlerini sessizce görünmez hale getirmekte, böylece İtibar kazanımı ya da kaybı teknik bir kararın sonucu hâline gelmektedir. Örneğin TikTok'un Afro-Amerikalı içerik üreticilerini "düşük riskli içerik" algoritmasıyla daha az görünür kıldığının ortaya çıkması veya Instagram'ın politik içerikleri "hassas içerik filtresi" altında bastırması, dijital İtibarın platform politikaları tarafından doğrudan şekillendirildiğini göstermektedir. Bu durum, bireyin utanç veya İtibar

deneyiminin yalnızca toplumsal etkileşime değil, aynı zamanda görünürlüğü belirleyen kurumsal altyapılara da bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bauman'ın (2007) "ahlaki mesafe" kavramı, hız ve anonimliğin birleşmesiyle anlık yargı üretimini mümkün kılmakta; bir kişinin dijital düşüşü yalnızca bireysel bir kayıp değil, kolektif bir duygulanımsal tatmin kaynağına dönüşmektedir. Bu durum, sosyal psikolojide schadenfreude olarak tanımlanan başkalarının utancı veya başarısızlığı üzerinden haz alma duygusuyla açıklanmaktadır (Heider, 1958; Smith ve diğerleri, 1996; Leach ve diğerleri, 2003). Ahlaki mesafenin genişlediği bu ortamda kullanıcılar, tanımadıkları kişilere ağır yargılar yöneltmekte ve bunun sorumluluğunu hissetmemektedir; bu nedenle çevrim içi linç kampanyaları, adeta "kimin daha hızlı yargılayacağı"nın yarıştığı duygusal performans alanlarına dönüşmektedir. Özellikle ünlülerin veya fenomenlerin yaşadığı hatalarda milyonlarca kişinin aynı anda alaycı tepki vermesi - örneğin influencer'ların sahte bağış kampanyaları ya da markaların sosyal sorumluluk hataları - schadenfreude'nin platformlar aracılığıyla nasıl kolektif bir eğlence biçimine dönüştüğünü göstermektedir. Bu kolektif haz, hem utancın şiddetini artırmakta hem de toplumsal öfkenin yönünü belirleyen duygusal akımları güçlendirmektedir.

Bu duygulanımsal dinamikler yalnızca bireyleri değil, kurumları da dönüştürmektedir. #MeToo, #BlackLivesMatter ve iklim adaleti hareketleri, şirketleri kamusal meşruiyetlerini artık yalnızca rasyonel söylemlerle değil, duygulanımsal dolaşımın mantığı içinde yeniden kurmaya zorlamaktadır (Gill ve Orgad, 2018; Dean, 2020). Han'ın (2017, 2022) enfokrasi analizlerinde vurguladığı üzere, bilginin dolaşım hızı yeni bir iktidar biçimi hâline gelmekte; meşruiyet giderek politik otoriteden çok görünürlük rejiminin kurallarından türemektedir.

Bu bağlamda utanç–itibar diyalektiği, modern iktidarın ceza–ödül ekonomisinin duygusal formunu oluşturmaktadır. Lyon'un (2018) "gözetim kültürü" kavrayışına göre denetim, tepeden inme bir mekanizma olmaktan çıkmakta; bireyler de birbirlerini ölçmekte, sıralamakta ve değerlendirmektedir. Böylece gözetim, sosyal ilişkinin dokusuna yerleşmiş karşılıklı bir görme rejimi hâline gelmektedir. Han'ın (2012) "pozitif iktidar" yaklaşımı bu durumu açıklamaktadır: İktidar artık yasaklayarak değil, teşvik ederek işlemekte; birey cezadan çok onaylanma arzusuyla yönlendirilmektedir. Böylece utanç ve itibar, tanınma ekonomisinin iki kutbu hâline gelmiştir. İlk kutup tanınmamanın acısına, ikincisi ise tanınmanın hazzına dayanmaktadır.

Honneth'in (1995) tanınma kuramı bu duygusal diyalektiğin öznel boyutunu açıklığa kavuşturur. Honneth'e göre bireyin tanınma ihtiyacı kırıldığında utanç, karşılandığında ise itibar ve özsaygı güçlenmektedir. Böylece duygusal rejimin mikro boyutu, öznenin kendilik değerini, tanınma süreçleri üzerinden kurabilir. Taylor'ın (1994) tanınma siyaseti ise bu mikro-öznel boyutu makro-siyasal bir düzleme genişletmektedir. Çünkü ona göre, tanınma yalnızca bireysel bir ihtiyaç değil, kolektif kimliklerin, kültürel grupların ve siyasal temsil biçimlerinin temel belirleyicisidir. Bu nedenle tanınma, artık bireyin özsaygısıyla sınırlı bir mesele olmaktan çıkarak, grupların kamusal alanda görünür olma hakkı, kendi kimliklerini ifade edebilme kapasitesi ve eşit temsile erişimi açısından kurucu bir öneme sahip hâle gelmiştir. Güncel örneklerde olduğu gibi, yerli toplulukların kültürel hak talepleri, LGBTİ+ hareketinin görünürlük mücadelesi veya göçmen toplulukların siyasal temsil arayışları, tanınmanın kolektif düzeyde nasıl bir meşruiyet ve aidiyet zemini oluşturduğunu açıkça göstermektedir. Bu çerçevede tanınma siyaseti, itibarın yalnızca kişisel bir statü göstergesi değil, aynı

zamanda kolektif kimliklerin varlık koşullarını belirleyen yapısal bir mücadele alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Honneth bireysel özsaygının kırılmasını, Taylor ise kolektif kimliklerin meşruiyet talebini açıklamaktadır; iki yaklaşım birleştiğinde utanç–itibar diyalektiğinin hem mikro psikolojik hem de makro siyasal düzlemde nasıl işlediği bütüncül biçimde görünür hâle gelmektedir. Böylece utanç - itibar hattı, bireysel psikolojiyi aşarak kimlik, aidiyet ve vatandaşlık rejimlerinin duygusal temelini oluşturmaktadır.

Özetle dijital çağın duygusal rejimi üç eksen üzerinde işlemektedir: Şeffaflık, özneyi sürekli görünür kılmakta; hız, görünürlüğü kontrol edilemeyecek bir yoğunluğa taşımakta; kırılma ise öznenin kimliğini bu koşullar altında istikrarsızlaştırmaktadır (Han, 2012; Lyon, 2018). Bu dinamikler altında iktidar, cezalandırmaktan çok tanıyarak, sıralayarak ve metriklerle ödüllendirerek çalışmaktadır. Özne ise bu tanınmayı sürdürebilmek için gönüllü bir öz-disipline yönelmektedir. Böylece modern özne hem görünmezlikten hem aşırı görünürlükten korkan çelişkili bir varlığa dönüşmektedir: Görünür olamamak itibarsızlaşma tehdidi, aşırı görünür olmak ise utanç, ifşa ve linç riskini temsil etmektedir. Bu çelişki, bireyin dijital benliğini sürekli optimize etme baskısını artırmakta; kullanıcılar hem unutulmaktan hem de aşırı dikkat çekmekten kaçınmaya çalışarak kırılma bir denge kurmak zorunda kalmaktadır. Örneğin içerik üreticilerinin görünür kalabilmek için düzenli paylaşım yapmak zorunda hissetmesi ancak bir hata veya yanlış anlaşılma durumunda anında kitlesel eleştirinin hedefi hâline gelmesi, bu ikili korkunun nasıl aynı anda işlediğini göstermektedir. Bu nedenle öznenin dijital konumu, hem arzunun hem de kaygının eşzamanlı üretildiği istikrarsız bir duygusal alan olarak şekillenmektedir. Bu istikrarsızlık, dijital iktidarın temel çalışma biçimini oluşturmaktadır; çünkü özne arzularını gerçekleştirmek için görünür olmaya, cezadan kaçınmak için ise kendi kendini denetlemeye zorlanmakta ve böylece platformların kurduğu duygulanımsal iktidar döngüsüne gönüllü olarak eklenmektedir. Bu çifte baskı, modern iktidarın artık yasaklayarak değil, öznenin görünürlük rejimine uyma arzusunu kısırtarak işlediğini göstermekte ve özneyi siyasal alanda bile kırılma bir performans aktörüne dönüştürmektedir.

Bu paradoks, 21. yüzyılın duygusal iktidar mantığını çerçevelemektedir: Utançtan itibara, ardından yeniden utanca uzanan döngüsel yapı, dijital öznenin davranışlarını düzenleyen görünmez bir mekanizma olarak işlemektedir. Döngünün sürekliliğini tanıma arzusu beslemekte; hızını ve yönünü ise platformların algoritmik mimarisi belirlemektedir (Zuboff, 2019; van Dijck & Poell, 2018). Böylelikle duygusal rejimler, dijital çağda yalnızca bireysel deneyimi değil, aynı zamanda davranışın nasıl teşvik edildiğini, yönlendirildiğini ve normalize edildiğini belirleyen özgün bir iktidar formu hâline gelmektedir. Çalışmanın analiz edeceği pratik örüntüleri kavramsal olarak anlamlandırmak için gerekli zemini sunmayı amaçlayan bu kuramsal tartışmanın ardından izleyen bölümde araştırmanın yöntemi ayrıntılandırılacaktır.

2. Yöntem

2.1 Araştırma Yaklaşımı ve Tasarımı

Bu çalışma, duyguların toplumsal denetimdeki işlevini açıklamak amacıyla çok-disiplinli literatürü bir araya getiren nitel bir kuramsal-sentez araştırmasıdır. Yöntem olarak entegratif literatür taraması benimsenmiştir (Snyder, 2019; Jesson ve diğerleri, 2011). Bu yaklaşım, mevcut çalışmaları yalnızca özetlemek yerine, farklı kuramsal geleneklerden gelen kavramları eleştirel biçimde karşılaştırarak duygusal iktidar tartışmaları için bütüncül bir yorum üretmeyi amaçlar. Çalışma bu yönüyle, critical interpretive synthesis (Dixon-Woods ve diğerleri, 2006) yaklaşımıyla uyumludur.

2.2 Literatürün Kapsamı ve Seçimi

Araştırma, 20. yüzyılın ilk yarısından 2024 yılına kadar yayımlanmış 60'tan fazla çalışmayı kapsamaktadır. Dahil edilme ölçütleri:

- Kuramsal uygunluk: Duyguların düzen, denetim, tanınma, gözetim, performans, görünürlük veya duygusal rejimler ile ilişkisini ele alan çalışmalar.
- Temsil: Klasik kuramcılar (Elias, Foucault, Goffman, Bourdieu, Sennett) ve çağdaş düşünürler (Han, Illouz, Lyon, Bauman, Ahmed).
- Güncellik: Özellikle 2015 sonrası dijital gözetim, şeffaflık, metrikleşme ve algoritmik kontrol odaklı literatür.
- Bağlam çeşitliliği: Japonya (hikikomori), Çin (sosyal kredi), ABD (#MeToo, cancel culture) ve Avrupa (dijital etik, veri kapitalizmi).

Literatür taramaları Web of Science, Scopus, JSTOR, Google Scholar, Taylor & Francis Online, ResearchGate ve SpringerLink veri tabanlarında yürütülmüştür. Kullanılan anahtar kelimeler: shame, reputation, social control, surveillance, transparency, recognition, affective governance, emotional regimes, digital emotion.

Literatür tarama sürecinin izlenebilirliği ve seçme–eleme aşamaları aşağıda özetlenmiştir.

Literatür Tarama Aşamaları:

- İlk tarama sonucunda ulaşılan çalışmalar (veri tabanları: WoS, Scopus, JSTOR, Google Scholar vb.) → 214 çalışma
- Tekrar eden kayıtların ve konu dışı çalışmaların elenmesi → 96 çalışma çıkarıldı
- Kuramsal uygunluk ve tematik odak elemesi → 58 çalışma çıkarıldı
- Eleştirel sentez için belirlenen nihai kuramsal korpus → 60 çalışma.

2.3 Analiz Süreci: Kodlama → Matris → Sentez

• Kavramsal kodlama: Çalışmalar nitel içerik analiziyle ön kodlar üzerinden tarandı (içselleştirme, performans, görünürlük, tanınma, gözetim, algoritmik ölçüm). Kodlar üç kategoriye ayrıldı:

- İşlevsel: düzenleyici roller
- Yapısal: iktidar ilişkilerindeki konum
- Dönüşümsel: tarihsel–teknolojik değişim eksenleri

• Tema matrisleri: Kodlar, "utanç–itibar" ekseninde tarihsel geçişleri gösteren matrislerde birleştirildi.

• Kavramsal sentez: Kategoriler Foucault'nun iktidar tipolojisi (disipliner, biyopolitik, psikopolitik) ve Han'ın psikopolitika kavramı ile ilişkilendirilerek "içselleştirme–sergileme–ölçülme" ekseninde duygusal iktidar modeli üretildi.

• Kuramsal çıkarımlar: Ortaya çıkan örüntüler P1–P6 olarak formüle edildi ve bulgular bölümünde tartışıldı.

Örnek Kodlama ve Matris Kesiti:

- *Kod*: Görünürlük baskısı
- *Kaynaklar*: Han (2012), Papacharissi (2015), Duffy (2022)
- *İşlevsel boyut*: Davranışların sergilenebilirliğe göre düzenlenmesi
- *Yapısal boyut*: Algoritmik sıralama ve platform normları
- *Dönüşümsel boyut*: Utançtan itibara geçişte dışsal denetimin güçlenmesi

Bu kod, P3 ve P4 önermelerinin oluşturulmasında temel örüntülerden biri olarak değerlendirilmiştir.

2.4 Geçerlilik, Güvenilirlik ve Refleksivite

Geçerlilik üç düzeyde sağlanmıştır:

- Teorik doğrulama: Kavramlar özgün kaynaklardan izlenmiş, yanlış atıflar önlenmiştir.
- Karşılaştırmalı tutarlılık: Farklı kuramsal gelenekler (sosyolojik, psikopolitik, duygulanımsal) arası çapraz okuma ile tutarlılık sağlanmıştır.
- Refleksif öznellik: Araştırmacının epistemolojik konumunun analiz üzerindeki etkisi beyan edilmiştir (Alvesson ve Sköldbberg, 2018).

Ayrıca kuramsal doygunluk ölçütü gözetilmiş ve tarama yeni kavramsal bilgi üretimi sınırına ulaşıncaya kadar sürdürülmüştür. Bulgular normatif değil, mekanizma açıklaması biçiminde sunulmuştur.

3. Bulgular ve Tartışma

Bu çalışma, utançtan itibara uzanan duygusal dönüşümün dijital çağda nasıl kurumsallaştığını kuramsal bir çerçeve içinde tartışmayı amaçlamaktadır. Yapılan analiz, modern iktidarın duygular üzerinden örgütlenen yeni bir denetim mantığına doğru evrildiğini ileri sürmektedir. Bu denetim mantığı, içselleştirilmiş öz-disiplin → sergilenebilir performans → ölçülebilir görünürlük → geri bildirim döngüsü şeklinde kavramsallaştırılan bir süreç boyunca düşünülmektedir. Bu bölümde sunulan P1–P6 önermeleri, ampirik bulgular değil; literatürdeki kuramsal örüntülerin eleştirel sentezinden türetilmiş mekanizma temelli kuramsal çıkarımlardır. Amaç, istatistiksel genelleme değil, dijital çağda duygusal denetimin nasıl işlediğini açıklayan analitik bir model geliştirmektir.

P1. Rejim Kayması: İçselleştirilmiş Utançtan Dışsallaştırılmış İtibara (Kuramsal Çıkarım)

Önerme: Toplumsal denetim, norm ihlali korkusundan görünür olamama korkusuna kaymış; utanç içsel bir disiplin biçiminden çıkarak dışsal performans ve görünürlük zorunluluğuna dönüşmüştür.

Disipliner modernlikte utanç, bireyin davranışlarını içeriden düzenleyen bir öz-disiplin mekanizmasıdır (Foucault, 1995; Elias, 2000). Bu dönemde toplumsal uyum, “yanlış yapmama” ve norm ihlalden kaçınma üzerinden işler. Ancak dijital platformların yükselişiyle birlikte duygusal denetimin mantığı radikal biçimde değişmiştir. Birey artık normları ihlal etmekten değil, görülmemekten, yani görünürlük kaybından korkmaktadır.

Han’ın (2012) “şeffaflık toplumu” kavramı bu dönüşümü açıklayıcıdır: bireyin değerini belirleyen şey normlara uyumu değil, kamusal alanda ne kadar sergilendiğidir. Çin’in sosyal kredi sistemi bu kaymanın kurumsallaşmış örneğidir. Yalnızca yasa ihlali değil, “örnek davranışı sergilememek” de itibar kaybına yol açmaktadır (Liang ve diğerleri, 2018). Böylece utanç artık bir içsel fren değil, dışsal performans eksikliğini işaret eden bir kontrol mekanizmasıdır.

Bu bulgu, tablonun İçselleştirme → Sergileme geçişini açıklamaktadır: denetimin duygusal temeli içten dışa kaymıştır.

P2. Mikro Performanstan Makro Meşruiyete (Kuramsal Çıkarım)

Önerme: Bireysel performanslar, mikro etkileşimleri aşarak makro düzeyde kurumsal meşruiyetin ölçülebilir bir sermaye biçimine dönüşmüştür.

Goffman'ın (1959) izlenim yönetimi teorisi performansın mikro ölçekte görünür hale gelişini açıklamaktadır. Dijital çağda bu performans artık yalnızca bireylerarası ilişkilerde değil, kurumların meşruiyet üretiminde de belirleyici rol oynar. Bourdieu'nun (1986) sembolik sermaye kavramı, bireysel performansların statüye dönüştüğü bu süreç için güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Sosyal medya etkileşimleri, akademik atıf sayıları, ESG skorları ve marka değerlendirmeleri, performansın makro düzeyde hesaplanabilir hale geldiğini göstermektedir (Maio, 2022). Örneğin #BlackLivesMatter sonrası şirketlerin "etik duyarlılık" performansları, kamusal görünürlüğün kurumsal meşruiyetin bir parçası hâline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır (Sennett, 2006).

Bu bulgu, tablodaki Sergileme → Ölçülme geçişine karşılık gelmektedir: performans artık kişisel bir etkileşim değil, sayısal bir meşruiyet aracıdır.

P3. Metrikleşen Ahlâk (Kuramsal Çıkarım)

Önerme: Ahlaki normlar, doğruluk veya etik ilkelerden ziyade görünürlük düzeyine ve dolaşım hızına dayalı popülerlik metrikleri tarafından belirlenmektedir.

Han'ın (2022) "enfokrası" kavramına göre hakikat, içeriğin doğruluğundan ziyade dolaşıma girme hızına dayanır. Böylece etik değerlerin ölçütü, toplumsal kabul değil, istatistiksel görünürlük hâline gelir. Hearn (2010) bu durumu popülerlik temelli meşruiyet olarak tanımlar; Ng (2020) ise "etik popülizm" kavramını önerir. #MeToo hareketinin ilk döneminde adalet odaklanırken zamanla sosyal medya yargılamasına kayması, ahlâkın metrikleşmesinin çarpıcı bir örneğidir (Gill ve Orgad, 2018). Bu metrikleştirme, utanç ve itibar arasında kesintisiz bir geri bildirim döngüsü yaratarak ahlâkı algoritmik bir mantiğa bağlamaktadır.

Bu bulgu, tablodaki Ölçülme → Geri Bildirim Döngüsü geçişini desteklemektedir: ahlâki değerlendirme artık çift yönlü bir görünürlük algoritmasıdır.

Bu önerme, Tablo 1'de gösterilen "ölçülme" aşamasının ahlaki değerlendirme üzerindeki etkisini açıklamaktadır.

P4. Diyalektik Gerilim: Utanç ve İtibarın Karşılıklı Üretimi (Kuramsal Çıkarım)

Önerme: Dijital görünürlük rejimi, utanç ve itibarı birbirini sürekli üreten bir ikili mekanizma hâline getirir; birey hem tanınma arzusu hem de utanç riski altında var olur.

Dijital platformlar görünürlüğü eşzamanlı olarak ödül ve ceza üretme kapasitesine sahiptir. "Cancel culture", bu çift yönlü yapının en belirgin örneğidir: bir birey viral biçimde tanınırken, aynı hızla viral utanma riski de doğar (Ronson, 2015; Ng, 2020). Bauman'ın (2000) akışkan modernitesi, bu duygusal dalgalanmaların sabit kimliklerden çok anlık etkileşimlere dayandığını vurgular. Han'ın (2017) psikopolitika analizine göre özne, kendini gönüllü olarak sergiler; fakat bu sergileme onu sürekli değerlendirme ve utanç baskısı altına sokar.

Bu bulgu, tablodaki döngüsellik görünür kılar: İtibar kazanımı → Utanç riski → Yeni performans ihtiyacı → Yeni görünürlük döngüsü.

P5. Sermaye Dönüşümü: İtibarın Ekonomikleştirilmesi (Kuramsal Çıkarım)

Önerme: İtibar, sembolik olmaktan çıkarak doğrudan ekonomik bir sermayeye dönüşmüş; görünürlük piyasa avantajına, görünmezlik ise ekonomik kayba yol açan bir mekanizma hâline gelmiştir.

Dijital platform ekonomisi, duygusal sermayeyi mali karşılığa dönüştüren yeni bir piyasa oluşturmuştur. Takipçi sayısı sponsorluklara, beğeni oranı reklam gelirlerine, viral görünürlük ise marka iş birliklerine dönüşmektedir (Abidin, 2021a). Burada itibar, artık ekonomik değeri olan ölçülebilir bir varlık hâline gelmiştir. Han'ın (2012) şeffaflık diktatörlüğü kavramı, bu dönüşümün sınıfsal etkilerini açığa çıkarır: herkes görünür olmak ister; fakat yalnızca algoritmaların seçtiği küçük bir grup görünür kılınır. Böylece görünürlük yeni bir dijital eşitsizlik eksenini oluşturur.

Bu bulgu, tablodaki Sermayeleşme Boyutunu tamamlar: duygu-ekonomisi, görünürlüğü dönüştürülebilir bir kaynağa çevirmiştir.

P6. Tanınma Döngüsü: Sosyal Patolojiler ve Duygusal Yorgunluk (Kuramsal Çıkarım)

Önerme: Kesintisiz görünürlük ve değerlendirilme baskısı, bireylerde kronik tanınma kaygısı ve duygusal yorgunluk yaratmakta; bu durum yeni bir toplumsal patoloji üretmektedir. Honneth'in (1995) tanınma kuramı duygusal bütünlüğün tanınma ilişkisine bağlı olduğunu belirtir. Dijital çağda tanınma sürekli yenilenmesi gereken kırılabilir bir kaynağa dönüşmüştür. Bu kırılabilirlik, Illouz'un (2007) duygusal kapitalizm ve Sennett'in (1998) karakter aşınması analizleriyle uyumlu olarak, bireyde kronik bir değer yitirme kaygısı üretmektedir.

Han'ın (2017) aşırı görünürlük kavramı, bu patolojiyi daha da keskinleştirir: birey görünmez olduğunda kaygı yaşar; görünür olduğunda ise değerlendirme ve karşılaştırılma baskısıyla tükenir. Bu durum toplumsal düzeyde duygusal aşınma, rekabet ve kırılabilir dayanışma gibi sonuçlar üretmektedir. Bu bulgu, tablodaki Geri Bildirim Döngüsü → Patoloji Üretimi hattının açıklamasıdır.

P1–P6 birlikte ele alındığında, modern iktidarın disipliner baskıdan psikopolitik yönlendirmeye; korku üretiminden tanınma ve görünürlük üretimine kaydığı anlaşılmaktadır. Dijital çağın duygusal düzeni, bireyleri gönüllü denetime sevk eden yeni bir görünürlük rejimi yaratmıştır. Bu süreç, disipliner bedenden affektif özneye uzanan uzun vadeli bir iktidar dönüşümünü yansıtmaktadır. Aşağıdaki tablo, utançtan itibara uzanan dönüşümün dört aşamasını özetleyerek P1–P6'da tartışılan duygusal iktidar mekanizmalarının nasıl birbirine bağlandığını göstermektedir.

Tablo 1. Utanç–İtibar Eksenini: Duygusal İktidarın Dört Aşamalı Dönüşüm Modeli

Aşama	Kuramsal Kaynak	Duygusal Mantık	Denetim Biçimi	Dijital Karşılık
1. İçselleştirme	Durkheim, Elias	Utanma, öz-disiplin	İçsel norm kontrolü	Uyum baskısı
2. Sergileme	Goffman, Bourdieu	Performans, itibar	Sosyal değerlendirme	Profil sunumu
3. Ölçülme	Han, Lyon	Metrikleşme	Algoritmik görünürlük	Beğeni, takipçi
4. Geri bildirim	Ronson, Ng	Utanç–itibar döngüsü	Viral ödül/ceza	Linç, iptal

Kaynak: Yazarın Durkheim, Elias, Goffman, Bourdieu, Han ve güncel dijital toplum literatüründen hareketle geliştirdiği kavramsal model.

Tabloda özetlenen içselleştirme → sergileme → ölçülme → geri bildirim döngüsü, duygusal iktidarın bütün mekanizmalarının nasıl birbirine eklemlendiğini göstermektedir. Bu dört

aşama, duyguların yalnızca bireysel deneyimleri değil, ekonomik yapıları, teknolojik altyapıları ve politik meşruiyet süreçlerini şekillendiren kapsamlı bir toplumsal düzen üretmeye başladığını ortaya koymaktadır. Modern denetim böylece dışsal zorlamalardan öznel arzuya; zorunlu uyumdan gönüllü görünürlük rejimlerine doğru evrilmiştir. Tam da bu nedenle, iktidar bugün bedeni değil duyguları; korkuyu değil tanınma arzusunu yöneterek işler hâle gelmiştir.

Sonuç

Bu çalışma, duygusal iktidarın dijital çağda nasıl yeniden biçimlendiğini göstererek utanç ile itibarın toplumsal düzenin iki tamamlayıcı gücü hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Utançtan itibara uzanan çizgi, denetimin duygusal mantığındaki köklü bir değişime işaret etmektedir. Disipliner çağın öznesi, gözetlendiği için değil, utanmamak için uyum sağlarken; dijital çağın öznesi görünür olabilmek için davranışını biçimlendirmektedir. Bulgular, bu kaymanın basit bir teknik dönüşüm değil, iktidarın duygular üzerinden yeniden örgütlendiği bir ekonomi-politik yeniden yapılanma olduğunu göstermektedir. Utanç, bireyin davranışlarını içsel bir denetim mekanizması aracılığıyla sınırlandıran bir duygu olarak işlev görürken; itibar, öznenin toplumsal konumunu güçlendiren ve kimliğinin tanınmasını sağlayan dışa dönük bir değer biçimi hâline gelmiştir. Yine de her iki duygu aynı makinenin dışlılarıdır: biri dışlanma, diğeri unutulma korkusuyla işlemektedir.

Analiz, klasik ve çağdaş kuramlar arasında duygusal bir sürekliliğe işaret etmektedir. Elias'ın uygarlık sürecinde içselleşmiş utanma biçimleriyle başlayan öz-disiplin, Foucault'nun mikro-iktidar analizlerinde davranışa; Han'ın psikopolitik toplumunda ise duyguların yönetimine yönelmiştir. Utanç özneyi içe kapatırken, itibar onu kamusal sahneye iter; içsel ve dışsal denetim bu iki duygu arasında salınarak modern öznenin temel gerilimini kurar. Dijital çağda utanç, yalnızca sessiz bir vicdan duygusu değil; linç, iptal ya da algoritmik görünmezlik biçiminde yeniden üretilen kamusal bir yaptırıma dönüşmüştür. İtibar ise tanınmadan çok ölçülme meselesi hâline gelmiştir: beğeni, paylaşım ve görünürlük metrikleri toplumsal değerlerin yeni göstergeleri olarak işlemektedir.

Bu tablo, modernliğin duygusal anatomisini yeniden tanımlar. İktidar artık özellikle korku üzerinden değil, tanınma arzusundan beslenmektedir. Duyguların toplumsal işlevi, yüzeyde denetimden katılıma kaymış gibi görünse de, bu katılım gönüllü olduğu kadar yönlendirilmiş bir katılımdır. Birey gözetimi bir zorunluluk değil, arzu nesnesi olarak deneyimler; görünürlük, özgürlüğün değil, gönüllü bağımlılığın koşulu hâline gelir. Sosyal medyada paylaşılan her imge, bir yandan "itibar teminatı" işlevi görürken, diğeryandan olası bir utanç kaynağına dönüşür. Bir gün övülmek, ertesi gün linç edilmek mümkündür; utanç ve itibar artık aynı algoritmanın iki sonucudur.

Elde edilen bulgular, çağdaş toplumsal düzenin görünmez motorunun duygular olduğunu; iktidarın korkudan çok duygusal bağlılık üretimiyle işlediğini göstermektedir. Duygular artık yalnızca içsel yaşantılar değil, yönetilen ve dolaşıma sokulan toplumsal enerjilerdir. Bu nedenle asıl soru, insanların neden utanıp neden itibar peşinde koştukları değil; bu duyguların kimin çıkarına ve hangi yapısal düzenin sürekliliği için biçimlendirildiğidir. İtibarın dijital puanlarla ölçüldüğü, utancın algoritmalarla üretildiği bir bağlamda denetim, giderek yasa ile değil, beğeniyle işler hâle gelmektedir. Bu durum yalnızca bireysel psikolojiyi değil, demokrasinin duygusal altyapısını da dönüştürmektedir.

Görünürlük ekonomisinin öznesi, bu dönüşümün duygusal maliyetini bizzat taşır. Sennett'in "karakterin aşınması" dediği süreç, günümüzde "itibar yorgunluğu" biçiminde karşımıza

çıkılmaktadır. Performans kültürü, bireyleri sürekli izlenebilir olmaya ve kendini yeniden üretmeye zorlar; ancak bu üretkenlik anlamının değil, onaylanmanın üretkenliğidir. Beğenilme arzusu, toplumsal bir kimya hâlini almış; tanınmak neredeyse yaşamakla eşdeğer görülmeye başlanmıştır. Böylece "duygusal hız çağı"nda utanç anlık, itibar geçici; sabit olan ise görünür kalma zorunluluğudur.

Gözetim artık yalnızca devletin ya da kurumların işi değildir; bireyler de birbirlerini değerlendirir, puanlar ve cezalandırır. Denetim, kamusal bakıştan yatay ilişkilerin içine sızmıştır. Lyon'un (2018) "gözetim kültürü" dediği bu yapının duygusal temeli, itibar ile utanç arasındaki diyalektikte yatmaktadır: itibar gözetim sisteminin yumuşak yüzü, utanç ise onun sessiz yankısıdır. Birincisi parlatır, ikincisi bastırır; fakat her ikisi de bireyi normalliğe bağlayan aynı iktidar mantığını sürdürür. Eğer modern insan cezalandırılmaktan çok unutulmaktan korkuyorsa, geleceğin toplumsal sorunları adaletsizlik kadar görünmezlik ve aşırı görünürlük ekseninde de şekillenecektir.

Utanç sisteminin sessiz dili olmaktan çıkıp algoritmik bir ürüne, itibar ise bir duygudan çok ölçülebilir veriye dönüşmüşse, geleceğin en radikal eylemi teşhir edilmekten korkmamakla tanınma arzusunun teslim olmamak arasında yeni bir denge kurabilmek olacaktır. Utançtan itibara uzanan bu tarihsel çizgi, insanın görünürlükle kurduğu ilişkinin tarihidir. Bu ilişkiyi anlamadan çağımızın denetim biçimlerini, duygusal bağımlılıklarını ve özgürleşme imkânlarını kavramak mümkün değildir. Duygusal iktidarı çözümlenmeden özgürlüğü yeniden düşünmek de mümkün değildir. Dolayısıyla bu çalışma, duyguların tarihsel dönüşümünü betimlemekle yetinmeyip, duygular üzerinden kurulan gönüllü denetimin kurumsal mimarisini görünür kılmayı amaçlamakta ve duygusal iktidarın çağdaş biçimlerini, buna karşı geliştirilebilecek özgürleşme imkânlarıyla birlikte tartışmaya açmaktadır.

Son olarak, bulgular duyguların toplumsal işlevinin denetimden katılıma kaymış gibi görünmesine rağmen, bu katılımın güçlü bir yönlendirme ve seçici görünürlük rejimi içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Gelecekteki çalışmalar, "itibar yorgunluğu" ve "algoritmik görünmezlik deneyimi" üzerine ölçek geliştirmeye; TikTok, Instagram veya LinkedIn gibi platformlarda duygusal rejimlerin mikro dinamiklerini etnografik olarak incelemeye odaklanabilir. Ayrıca "görünürlük etiği" kavramı, bireylerin tanınma arzularını hangi sınırlar içinde meşrulaştırdığını araştırmak bakımından verimli bir analitik zemin sunabilir ve bu yönde yürütülecek tartışmalar, dijital çağın duygusal iktidar ilişkilerini ve özgürleşme olasılıklarını yeniden düşünmek için önemli bir açılım sağlayabilir.

Kaynakça

- Abidin, C. (2021a). *Instagram: Visual social media cultures*. Polity Press.
- Abidin, C. (2021b). *Mapping internet celebrity: Understanding contemporary celebrity culture*. Emerald Publishing.
- Ahmed, S. (2021). *The cultural politics of emotion (2nd ed.)*. Edinburgh University Press.
- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (2018). *Reflexive methodology: New vistas for qualitative research (3rd ed.)*. Sage.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.
- Bauman, Z. (2007). *Consuming life*. Polity Press.
- Benedict, R. (1946). *The chrysanthemum and the sword: Patterns of Japanese culture*. Houghton Mifflin.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
- Bucher, T. (2018). *If... then: Algorithmic power and politics*. Oxford University Press.
- Dean, J. (2019). *Comrade: An essay on political belonging*. Verso.
- Dean, J. (2020). *Communicative capitalism: Democracy and ideology in digital society*. Polity Press.
- Dixon-Woods, M., Cavers, D., Agarwal, S., Annandale, E., Arthur, A., Harvey, J., ... & Sutton, A. J. (2006). Conducting a critical interpretive synthesis of the literature on access to healthcare by vulnerable groups. *BMC Medical Research Methodology*, 6(1), 35. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-6-35>
- Duffy, B. E., & Hund, E. (2019). Gendered visibility on social media: Navigating Instagram's authentic labor economy. *International Journal of Communication*, 13, 4983–5002.
- Duffy, B. E. (2022). *(Not) getting paid to do what you love: Gender, social media, and aspirational work*. Yale University Press.
- Durkheim, É. (2001). *The elementary forms of religious life* (K. E. Fields, Trans.). Free Press. (Original work published 1912)
- Elias, N. (2000). *The civilizing process* (E. Jephcott, Trans.). Blackwell. (Original work published 1939)
- Fingeld-Connett, D. (2018). Use of content analysis to conduct knowledge-building and theory-generating qualitative systematic reviews. *Qualitative Research*, 18(3), 271–281. <https://doi.org/10.1177/1468794117718853>
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Vintage Books. (Original work published 1975)
- Gill, R., & Orgad, S. (2018). The shifting terrain of sex and power: From the "sexualization of culture" to #MeToo. *Sexualities*, 21(8), 1313–1324. <https://doi.org/10.1177/1363460718794647>
- Gillespie, T. (2018). *Custodians of the Internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. Yale University Press.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books.
- Han, B.-C. (2012). *The transparency society*. Stanford University Press.
- Han, B.-C. (2017). *Psychopolitics: Neoliberalism and new technologies of power*. Verso.
- Han, B.-C. (2022). *Infocracy: Digitalization and the crisis of democracy*. Polity Press.
- Harris, A., & Dobson, A. (2023). *Digital intimacies and public shaming: Affect, identity, and online cultures*. Routledge.
- Hearn, A. (2010). Structuring feeling: Web 2.0, online ranking and rating, and the digital "reputation" economy. *Ephemera*, 10(3–4), 421–438.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. Wiley.
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. MIT Press.
- Illouz, E. (2007). *Cold intimacies: The making of emotional capitalism*. Polity Press.

- Jane, E. A. (2022). *Online abuse and the meaning of shame*. Oxford University Press.
- Jesson, J., Matheson, L., & Lacey, F. M. (2011). *Doing your literature review: Traditional and systematic techniques*. Sage.
- Kato, T. A., Kanba, S., & Teo, A. R. (2019). Hikikomori: Multidimensional understanding, assessment, and future international perspectives. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 73(8), 427–440. <https://doi.org/10.1111/pcn.12895>
- Leach, C. W., Spears, R., Branscombe, N., & Doosje, B. (2003). Malicious pleasure: Schadenfreude at the suffering of another group. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5), 932–943.
- Liang, F., Das, V., Kostyuk, N., & Hussain, M. M. (2018). Constructing a data-driven society: China's social credit system as a state surveillance infrastructure. *Policy & Internet*, 10(4), 415–453. <https://doi.org/10.1002/poi3.183>
- Lyon, D. (2018). *The culture of surveillance: Watching as a way of life*. Polity Press.
- Maio, A. (2022). ESG scores and corporate reputation in the digital age. *Journal of Business Ethics*, 178(2), 321–338. <https://doi.org/10.1007/s10551-021-04894-3>
- Maio, E. (2022). Corporate reputation and ESG performance: A sustainable strategic advantage. *Business Strategy Review*, 33(1), 56–69. <https://doi.org/10.1111/busr.12678>
- Ng, E. (2020). No grand pronouncements here...: Reflections on cancel culture and digital media participation. *Television & New Media*, 21(6), 621–627. <https://doi.org/10.1177/1527476420918828>
- Papacharissi, Z. (2015). *Affective publics: Sentiment, technology, and politics*. Oxford University Press.
- Probyn, E. (2005). *Blush: Faces of shame*. University of Minnesota Press.
- Retzinger, S. (1995). *Resentment and shame: Moral emotions in conflict*. Sage.
- Ronson, J. (2015). *So you've been publicly shamed*. Riverhead Books.
- Scheff, T. J. (1990). *Microsociology: Discourse, emotion, and social structure*. University of Chicago Press.
- Sennett, R. (1998). *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism*. W. W. Norton.
- Sennett, R. (2006). *The culture of the new capitalism*. Yale University Press.
- Smith, R. H., Turner, T. J., Garonzik, R., Leach, C., Urch-Druskat, V., & Weston, C. (1996). Envy and schadenfreude. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(2), 158–168.
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Taylor, C. (1994). The politics of recognition. In A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism: Examining the politics of recognition* (pp. 25–73). Princeton University Press.
- Terranova, T. (2012). Free labor: Producing culture for the digital economy. In T. Scholz (Ed.), *Digital labor: The Internet as playground and factory* (pp. 33–57). Routledge.
- van Dijck, J., & Poell, T. (2018). *The platform society: Public values in a connective world*. Oxford University Press.
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.